

Nešto iz komparativne povijesti religija.

1. *Potječe li kršćanski simbol »ixθύς« od poganskih misterija?*

1. »Prije nekoliko mjeseci Dr. Valentin Holzer u članku: »Woher stammt der Fisch als Symbol Christi?« (Kathol. Kirchenzeitung« 1923, br. 23, str. 188—189) kušao je po izvodima Dra Vendelina Szabo-a u madžarskom »Crkvenom listu«, da kršćanski simbol ribe dovede u vezu i ovisnost od poganskog simbola i žrtve ribe kod Babilonaca i sirsko-feničkih naroda. Tako bi dakako silno oslabilo dokaznu moć i izvornost euharistijskih spomenika opisanih u 6. broju »Života« (str. 326—334.) 1923. Ne velim da u opće nije moguće, konstatovati kod ovog ili onog manje raširenog kršćanskog simbola (Orfej, feniks, paun itd.) neka vanjska sličnost sa poganskim simbolom. Ali puka vanjska sličnost često se nalazi bez ikakve nutarnje veze; te bi se u našem slučaju ta veza imala strogo dokazati, no takovu strogome dokazu nismo našli ni traga u članku Holzerovu. Baš protivno, imamo upravo strogih protudokaza, koji dokazuju nemogućnost hipoteze Dra Szabo-a.

2. Prije svega krivo tvrdi pisac da kršćanski simbol ribe po običnom slivačanju dosadanjem *potječe* od 5 početnih slova akrostiha, i da se taj akrostih nalazi istom *u četvrtom i petom stoljeću*. Tada je u opće već izvan porabe bio simbol ribe, kad je naime sa koncem progonstva sve više nestajalo otajstvene discipline. U prvom redu moramo dakako tražiti porijeklo i tumačenje tom simbolu u *domaćim* vrelima kršćanske vjere i kršćanskog bogoslužja, a tek u nestašici takovih vrela mogli bismo se uteći drugovrtnim vrelima. Već prorok Jeremija (16, 16) govori o »mnogim ribarima«, koje će Bog poslati, i »koji će mnoge uloviti«, a razni sv. Oci i eksegete stari i moderni (Ambroz., Jeron., Origen, Alloli) tipično to tumače o apostolima, koje je Spasitelj izričito označio kao *ribare ljudi*.

3. Sam Spasitelj *uz sigurno simbolični hljeb* spominje *i ribe* kod čudesno umnoženih hljebova (Mat, 15, 34), malo prije nego će prvi put progovoriti o euharistijskom hljebu života. Slično kod drugog čudesnog ribolova spominje *uz hljeb i pečenu ribu*, koju je sâm na obali priredio svojim apostolima (Iv. 21, 9). Poseban fresko u katakombama sv. Kalista prikazuje euharistijsku žrtvu pod simbolima *hljeba i ribe* na tronogu (V. Kraus, Realencyklopädie der chr. Altertümer, I, 523. fig. 179). Isti pisac ističe također, kako se na kršćanskim nadgrobnim spomenicima više puta nalazi slika gozbe, kod koje stoji na stolu »riba i hljeb«. U ovoj vezi nikako nije niti umjesno, niti dopušteno, izvoditi kršćanski simbol rebe od poganske žetvene gozbe u kultu sirske božice Atargatis-Tanit, kojoj da se tobože žrtvovala »*jedina riba*«).

4. Jedino je u ovim okolnostima prirodno i veoma lako tumačenje, da su prvi kršćani, koji u ostalom nisu bili upućeni u tajne babilonskog i sirsko-feničkog kumirstva, gledali jednako u ribi kao i u hljebu gornjih evandeoskih tekstova simbol i tip dragog Isusa, i da se *na tom evandeoskom temelju* razvio poznati anagram, čim su otkrili da slova riječi »ihthys« mogu izvršno služiti za tajnu ispovijest vjere u »Isusa Krista, Sina Božjega i Spasitelja«. Uz to su im riječi Kristove o preporodu »iz vode i Duha Svetoga« kod krštenja upravo nametnule rašireni pojam ovog simbola za oznaku samih krštenika bez ikakve analogije sa kakvim poganskim bogoštovljem. Ovako dakle najlakše pojмимо, da je već Tertulijan na medij drugog i trećeg stoljeća mogao napisati: »Nos pisciculi secundum »ihthyn« nostrum Jesum Christum in aqua nascimur nec aliter quam in aqua permanendo salvi sumus« (De bapt. 1.). Sama činjenica, da se Tertulijan ovdje u latinskom spisu služi *grčkom* riječju »ihthyn, dovoljno pokazuje, kako je već i on znao za tajnstveno značenje ove grčke riječi, po gotovo kad imamo za taj akrostih i drugu potvrdu iz istog vremena u sibilinskim knjigama (VIII, 217 ss.), kako to i Rauschen izričito priznaje (Florilegium patrist. III, 40—41) uz isticanje silnih neskladnosti protivnog tumačenja. Uz tertulijana i Melito Sardeski u isto vrijeme spominje »Piscis, Christus« (Specileg. Solesm. II, 173), pa i Origene veli: »Krist tropično nazvana riba« (in Mat. tom. III, 584. ed. BB.; ove i druge potvrde v. Kraus, Encykl. I. 520 ss.). Kasnije i sv. Augustin bez ikakva osvrta na tobožnja poganska vrela tumači Iv. 21, 9: »Pečena riba znači Krista pečenoga u mukama na križu; a i hljeb znači njega, koji side s neba«.

5. Smiješno je dakle ignorisati ove historijske i eksegetske podatke, zabilježene u Sv. Pismu, u katakombama i kod najstarijih crkvenih pisaca, te onda isključivo ili poglavito tražiti nedokazanu ovisnost kršćanskog simbola o poganskom žrtvenom bogoslužju. Čast arheologiji i komparativnoj religijskoj filozofiji! Ali su nam istovrsna i domaća vrela mnogo bliža i dragocjenija od vanjskih, drugovrsnih i veoma problematičnih, pogotovo tada, kad se i bez ovih heterogenih stvari kud i kamo bolje može protumačiti koja činjenica. Dalje pak u opće tvrdimo:

II. Tajna kršćanska nije ništa uzela od poganskih tajna.

To je kategorična teza, koju Dr. A. Médebielle S. C. I. (de Betharam) odlučno brani u rimskom časopisu »Verbum divinum« (kolovoz 1923, str. 241—248).

1. Razloživ prije tajne grčke i istočne, kako ih prikazuju moderni racionalistički pisci sa svog tendencioznog stanovišta, Médebielle protiv tih utvara ističe s jedne strane *nesigurno ili potonje porijeklo* poganskih tajna, koje su se tek *diljem vremena* razvile do neke vanj-

ske sličnosti sa kršćanskom tajnom. Tako n. pr. g. 204. prije Krista uvedoše u Rimu iz Frigije štovanje *božice Kibeles*, »matere bogova« i njezina ljubavnika Atis-a; ali o tobožnjem uskrsnuću Atisovu šute tada sva vrela, te se to prvi put spominje tek oko dvjestu godina po Kristu (Lucianus, De dea Syria, 6). Tako je ista prastara bajka »Isis i Osiris« tek pri koncu prvog stoljeća po Kristu na ovaj način prerađena, te se obredi prvobitno *mrtnički* pretvoriše u obrede za *žive*, a t. zv. inicijaciju (posvetu) tek Plutarh i Apulej spominju kao obred, koji je donekle nalik na kršćanske obrede. I kod starih *eleuzijskih* misterija možemo konstatovati slično potonje i usiljeno tumačenje po kalupu kršćanske tajne; jer premda Demetra svojim suzama natrag vodi u Olimp kćerku svoju Proserpinu, koju podzemni kralj bijaše oteo, ipak tu nema nikakva govora o muci, smrti i uskrsnuću bogova. Po gotovo su se tajne Mitras-ove tek za Flavijevaca (g. 70—96) počeli širiti u Rimu.

2. S druge strane naš auktor ističe *sigurnu dob i istinu Novoga Zavjeta*. I onda, kad bi se moglo dokazati, da su neki poganski obredi stariji od Krista, ne bi odmah iz toga slijedilo, da kršćanska vjera ili kršćanski obredi neki odanle potječu. Sami zanosni prijatelji istočnog mističizma priznavaju, da miti (bajke) i t. zv. povijest bogova nije ništa drugo nego fantastično bajoslovlje izumljeno zato da se protumače obredi; te uče, da obredi ne izvire iz mita, nego miti iz obreda. U kršćanskoj religiji nasuprot ne možemo takovo što tvrditi. Život bo Isusov nije zato opisan, da se osvijetle starinski obredi, nego su djela, riječi i zapovijedi Kristove točno zabilježene u pismenoj ili *liturgijskoj* predaji. Tako n. pr. autentični spomenici dokazuju, da je Euharistiju sam Gospodin naredio u spomen svoje smrti. Dakle istinitost i autentičnost svetih evanđelja i novozavjetnih poslanica podaje nam posve nepobitan dokaz, da je tu apsolutno isključen svaki upliv tuđih nauka, ma kako stare ove bile. Stoga baš racionalisti toliko kušaju označiti našim svetim knjigama kasnije porijeklo ili barem razlikovati u njima neke starije odlomke (sedimenta) bez »otajstva« i »potonja otajstva«, koja da su samome Kristu tobože nepoznata bila.

3. Drugi opet manje radikalni racionalisti htjeli bi barem ovo dokazati, da su poganski misteriji mnogo uplivali kod *tumačenja* kršćanskih uredaba. Priznaju n. pr. da je Krist naredio zadnju večeru uz kruh i vino, ali vjeru u prisutnost tijela i krvi Kristove pod prilikama kruha i vina pripisuju uspomeni na poganske »orgije«. Katolički pisci poput Szabo-a i Holzer-a na žalost premalo paze na tu nakanu racionalističkih pisaca te se tako daju prevariti na štetu čisto katoličkih načela.

4. Naš auktor i dalje temeljito razlaže, kako se u poganskom bajoslovlju nijedan bog ne iskazuje doista *Otkupiteljem po smrti svojoj*, i kako je *Stari Zavjet doista vrela Novoga*, što ipak ne priječi apostola Pavla i druge hagiografe, da živući među poganskim živ-

liem kadikad spomenu n. pr. idoložitita = meso žrtvano poganskim bogovima, dakako u opreci sa kršćanskom tajnom, ili da apostol sam sebe zovne »Libertus Domini«, »slobodnjakom Gospodnjim«, isporedivši ropstvo i otkupljenje tjelesno poganskih robova sa ropstvom i otkupljenjem duševnim stečenim po Kristu, dakako bez sjene kakve ovisnosti o ropstvu i otkupljenju poganskih robova, nego nego u svrhu zgodnog osvjetljenja jedne kršćanske istine po građanskoj uredbi poganskih naroda. Valja znati, da kod svih takovih slika, navoda i primjera, kakvi su i citat Pavlov iz pjesnika Arete »Njegov smo i rod« ili natpis na poganskom oltaru u Ateni »Nepoznatom Bogu« (Djela ap. 17.), kršćanska vjera ništa ne gubi od svoga ugleda božanskoga, dok bi bilo posve ispod časti božanskog Osnivača jedine prave vjere preuzeti n. pr. žrtveni simbol »ribe« iz poganskog bajoslovlja, a jednako bi bilo ispod časti Crkve bez bitne promjene uvesti takov tobože prvobitno kumirski simbol u svoju uzvišenu liturgiju kršćanske tajne.

5. Po gotovo ondje, gdje se radi o čudorednim krepostima i o svetosti, veliki jaz zijeva između kršćanske tajne i poganskih misterija. Tobožnji preporod i život vječni, što ga neke poganske tajne obećavaju, nikako ne idu za tim, da doista podignu čudoređe, da poprave grijeha i da se vrše dobra djela. »Spas«, što ga poganski svećenik želi i prima, ne liječi duše. U ovom pogledu, veli Médebielle, kršćanska vjera među grčko-istočnim tajnama svijetli kao sunce u tmimi i pokazuje božansko porijetlo svoje objave.

Na prigovor nekih katolika, da je istočni misticizam tobože koristio širenju kršćanske vjere, ublaživši onu opreku »križa, koja je Židovima sablazan, a Grcima ludost«, jer se i u istočnom misticizmu spominje muka i smrt kao kušnja: valja odgovoriti, da je poganski misticizam obećavao život vječni i sva dobra, ne nametnuvši nijednog ozbiljnog uvjeta. Nije im trebalo »spaliti kumire, što su ih prije štivali«, niti se odreći mane i vršiti krepost. Hvastao se je taj misticizam, da tobože ispunjuje sve želje dobrih duša bez ikakve nametnute žrtve. Tako je misticizam poganski upravo unaprijed zatvarao vrata evanđelju i prouzrokovao progonstvo kršćanske vjere.

6. U ostalom, ko hoće da se svestrano u ovom pogledu orientira, neka prouči temeljiti priručnik »Christus. Manuel d'histoire des religions«²⁾, što ga je profesor Josip Huby g. 1921. već u 3. izdanju objelodanio uz aktivno sudjelovanje katoličkih stručnjaka raznih naroda, kakvi su Msgr. A. Le Roy i uvaženi pisci L. de Grandmaison, C. Crivelli, L. Wieger, J. Dahlmann, A. Carnoy, L. de la Vallée Poussin, C. Martindale, J. Mac Neill, E. Böminghaus, A. Mallon, A. Condamin, E. Power, J. Nikel, A. Bron i P. Rousselot.

Napose protiv pobijene hipoteze Dra Szabo-a i Dra Holzera neka se n. pr. čita u tom djelu, što piše Huby (str. 475.) po stručnjaku F. Cumont-u o slabom širenju inozemskih tajna i kulta tuđih bogova,

osobito sirske božice Atargatide među Grcima. Isto dokazuje C. Martindale također o slabom štovanju božice Atargatide među Rimljanima (v. str. 517–519) kraj prolaznog nastojanja Neronova oko utvrđivanja toga kulta.

O svetoj liturgiji euharistijskoj napose inamo najstarije podatke iz Didahe, Ignacija, Justina, Ciprijana itd., koji se već u prvom i drugom stoljeću pozivaju na proročanstvo Malakijino te na žrtvu Melkizedekovu, a o spomenu kakovih poganskih obreda kao uzora kod njih nema ni traga (V. *ibid.* 106!; isp. 528 ss.).

7. Svršimo ovaj dio rasprave nekim jedrim mislima učenog engleskog isusovca C. Martindale-a, koga smo imali čast vidjeti na našem euharistijskom kongresu u Zagrebu. U članku »Religija Rimljana« (*ibid.* 528.) veli on: »Često su isporođivali kult (poganskih) misterija sa kršćanstvom i konstatovali su razne analogije, isticali su paralelne obrede: noćne sastanke euharistijske nalik na poganske thiasse; post prije krštenja, kao i nošenje goruće svijeće nalik na slični obred u poganskim misterijima. Ali, kako to izričito priznaje Anrich (*Das antike Mysterienwesen in seinem Einfluss auf das Christentum*, 1894, 487), nigdje se ne može dokazati, da su kršćani što uzajamili. Svi njihovi obredi crpaju svoje simbolično značenje na samim vrelima kršćanske vjere. Običaj, po kojem su slavili Euharistiju pod večer našli su vjernici uveden po samom Gospodinu, koji je naredio Euharistiju na Veliki četvrtak kod zadnje večere (a toga se običaja držao i Pavao). U ostalom, kršćani nisu smatrali to vrijeme kao ustaljenu apsolutnu normu, te već u vrijeme Tertulijanovo slavili su euharistijske sastanke u zoru. Već Didahe (7, 4) preporučuje post prije krštenja; u Djelima apostolskim (13, 3; 14, 23) spada taj post na početak obvezatnih obreda. Bijela haljina i zapaljena svijeća posve su se prirodnim načinom same nametnule kao simboli posvećenijeg očišćenja duša i ulaza njihova u vrhunaravno svijetlo.

Konstatovali su dapače u poganskom bogoštovlju liturgijsku porabu vode, tamjana, ulja, kipova, žizaka, žvjetnih darova itd. Po riječi oca Delehaye-a ne bi bilo pametno uteći se hipotezi uzajmljivanja, gdje je za riješenje svega toga dovoljna sama priroda ljudska, u koliko »djeluje pod zapovjedništvom vjerskog uvjerenja«. Ne dajmo se prevariti po nekim slikovitim izrazima, što ih vole razni povjesničari religija. Dobro se ruga stručnjak M. Cumon tim anakronizmima (*Les religions orientales dans le paganisme romain*, Paris 1909, p. XIII.), gdje veli: »Možemo govoriti o isidijinoj večernjici« ili o »večeri Mitrasovoj« . . ., ali u smislu u kojem se govori o »vazalima starog rimskog carstva« ili o »socijalizmu Dioklecijanovu«. Riječ nije dokaz pa iz analogije ne valja žurno izvoditi utjecaj«. Ne zaboravimo ni toga, da u slučajevima osobite sličnosti utjecaj ne potječe nužno od poganskih obreda, nego se češće protivno može dokazati. Čim je kršćanstvo postalo moralna moć u svijetu, i sami

su neprijatelji morali računati s njime. Frigijski svećenici otvoreno su stavili svoje svetkovine proljetnog ekvinocija u opreku kršćanskom Uskrsu i pripisivali krvi prolivenoj u taurobolu otkupiteljsku moć Jaganjca Božjega« (Cumont, ib. XII, isp. 106).

No recimo, da bi se jasno i strogo dokazalo, da su ovaj ili onaj obred uzajmili od poganstva. To ne bi imalo strašiti branitelja vjere kršćanske. Vrijednost obreda leži u smislu, što su ga spojili s njime, u duhu, koji ga oživljuje. Ne možemo više zahtijevati od Crkve u ovom pogledu, nego da ona, primajući neke vanjske oblike pobožnosti, očisti i uzdigne te oblike po vrhunaravnom značenju i djelovanju njihovu. (I u tom stoji već bitna promjena obreda, koju smo gore natuknuli).^{a)} Crkva je izvršila ovu obnovu. Dovoljno je čitati Dom Cabrolov »Molitvenik stare Crkve« ili spis Duchesne-ov »Postanak kršćanskog kulta«, da se zadržimo dubokom simbolizmu i čistom veličanstvu, po kojem kršćanski obredi daleko natkriljuju kazališnu i često sablažnjivu paradu poganskog bogoštovlja.

III. Kako valja protumačiti prividne ili istinite sličnosti u naukama poganskih religija i kršćanske vjere?

(Conf. Martindale u Huby, Christus 528 ss.)

1. Neki racionalisti ne ističu toliko sličnosti u misterijima koliko analogije u nauka. Po njima temeljne ideje, koje su pokrenule i oživjele poganske tajne, nalaze se također kao istovjetne u nauci Kristovoj. I u poganskoj religiji ima jednako kao i u kršćanskoj ideja o potrebnom očišćenju, o zadovoljštini, o preporodu itd. Poganske tajne svnjataju sebi moć da mogu čovjeka sjediniti s Bogom i usrećiti ga onkraj groba.

2. O. Martindale (ib. 531) rado priznaje takove analogije, koje su već svetom Justinu pa i Tertulijanu udarile u oči. Ovi i drugi prvi apologeti pripisuju ove sličnosti kod poganskih misterija i nauka *uplivu nečistog duha*, koji da je već unaprijed znao ili slutio, kako će se prava vjera služiti ovim i onim slikama i naukama. I tako da je sotona htio osujetiti moć tih kršćanskih ideja po svojoj poganskoj karikaturi objavljene vjere.

3. Ne bih posve zabacio ovo tumačenje u jednom i drugom slučaju, gdje ujedno nalazimo već u Starom Zavjetu neke klice tih ideja i dotičnih obreda. Ali dobro veli Martindale, da »*to tumačenje nije dovoljno*«, osobito kao *opći* ključ. Već je Origene natuknuo *dublje* rješenje, u koliko je ove zajedničke pojmove, ove želje za očišćenjem, naknadom i za sjedinjenjem s Bogom sveo na spontane pojmove i želje religioznog čovjeka. Čovjek se već po naravi svojoj, veli Martindale, osjeća ovisnim o vrhovnom Biću, s kojim može doći također u subjektivnu vezu. Već samim svjedočanstvom svoje savjesti može saznati, da će to vrhovno Bće kazniti zlo i nagraditi dobro. Odatle već sami od sebe, da ne govorimo o milosti vrhuna-

ravnoj, koju Bog nuda i poganima, nastaju u skrušenom grješnom čovjeku žive želje za pomirenjem i očišćenjem, koje bi mu ishodilo oprostenoje i blagonaklonost onog vrhovnog Bića. Ti uzdisaji religiozne duše, koja je po Tertulijanu »naturaliter christiana« t. j. teži od sebe za istinom religioznom, kanoti od sebe niču iz ove »nutarnje savjesti«, koji po sv. Augustinu potiče najbolje među ljudima, da potraže Boga⁴⁾

4. Kad je tomu tako, posve je razložito, da ćemo opet naći iste ideje u kršćanstvu, koje hoće da usavrši ljudsku narav, a ne da je ukine ili rani. U ovom pogledu ne možemo više tražiti od kršćanstva, nego da nam ono prikaže te ideje oslobođene od svake rde i trozge kumirske, i da doista ispuni ove težnje religiozne, koje su u poganstvu ostale isprazne, u kratko, da pretvori ovo »pipanje i bogoiskateljstvo« usred tmine poganske (V. Djela ap. 17, 27) u veseli i svijetli povratak Ocu nebeskom.

No time smo ujedno dokazali, da kršćanska vjera i ovdje daleko, daleko natkriljuje pogansko kumirstvo. S jedne i s druge strane vidimo nauke u konkretnom obliku izvještaja. Legende Kibeline, Isidine, Mitrasove predaju esoterijskim članovima poganskih religija vjeru njihovu ili nadu u besmrtnost. Za kršćane pak Istina je utjelovljena u osobi Kristovoi i oživotvorena u uzornom životu njegovu. Koliki jaz zlijeva odmah između kršćanstva i kumirstva! Ovdje legenda, ondje povijest! ovdje izmišljotina, ondje realnost! K tomu dolazi, što su te poganske priče prečesto nečudoredne, nezgrapne i grdne, posve nesposobne, da služe kao podloge uzvišenim duhovnim istinama, ili što, poput priča mitraizma, pružaju samo hladni simbolizam kosmičkih legenda. Što je potpuno sunce prema sjeni, to i mnogo više znači kršćanstvo prema onom, što je još najbolje u poganstvu.

5. Salomon Reinach u svom spisu »Orpheus« ovako pretjeruje analogije između mitraizma i kršćanstva: »Mithras je posrednik između Boga i čovjeka. On osigurava ljudima spasenje po jednoj žrtvi; štovanje njegovo ište od ljudi krst, pričest, postove; vjernici se njegovi zovu braća; u kleru mitrasovu ima muževa i žena celibatarnih; moral je njegov kategoričan i istovjetan kršćanskom moralu«. Tom nizu oholih i lažnih tvrdnja odgovara o. Lagrange nizom protivnih dokaza: »Osim postova i naziva braće, što ih nalazimo više manje i u drugim religijama, sve je drugo netočno. Mithras se zove posrednik samo kod Plutarka, gdje vrši ulogu posrednika između *boga dobra i boga zla* (De Is. et Osir. 46); ništa se ne zna o kakovoj direktnoj vezi žrtve bikove i spasa; a svakako ne žrtvuje se Mithras, kako se žrtvovao Krist. Krst Mithrasov nije drugo nego obično pranje, na koje toliko puta nailazimo. Pričest Mithrasova nije drugo nego prikazanje kruha i vode, koje ničim ne prikazuje Mithrasa. Žene u opće nisu učestvovala u tajnama Mithrasovim, te zato nema ni go-

vora o celibatu njihovu. Jedino se spominje *lavica* mitrasova; Tertulijan, koji spominje muževe celibatarne i djevice (De praescr. 40) ne govori o Mithrasu, nego o poganskim rimskim svećenicima u službi »*davolskoj*«. Svaki je moral kategoričan; a Reinach zaboravlja, da je Julijan Odmetnik kao revni štovatelj Mithrasov preporučio poganim da nasljeđuju moral kršćana, što dokazuje veliku razliku. *Nedostatak jasnog moralnog zakonika kao i jezgre stalnih dogmatičnih istina ponajglavnija je razlika Mithrasove i uopće svake poganske vjere od uzvišene i nepokretne te neoborive istine kršćanske.*

P. Bock D. I.

¹⁾ Sveučilišni profesor prelat Dr. Albert Ehrhard (Bonn), koji je poslije svoje nekadanje prevelike susretljivosti napram modernim nazorima opet našao pravu orijentaciju katoličkog učenjaka, u hvale vrijednom članku i predavanju »Das Christentum in der Märtyrerzeit« ovako veli: »Bezüglich des Fischesymbols hat Dölger nachgewiesen, dass es als eucharistisches Symbol spezifisch christlichen Charakters ist.« »Neues Reich« 1923, 156 b. Meni taj članak ne stoji na raspolaganje. Profesor Ehrhard i u mnogom drugom pogledu krasno osvjetljuje katoličko stanovište napram komparativnoj povijesti religija u onom dvostrukom članku (br. 7. i 8.).»

²⁾ Paris, Beauchesne, u nakladi od 16000 primjeraka. (Djelo ima 1332 stranica, stoji 24 franka, s poštom fr. 26'40).

³⁾ Ovo dakako vrijedi samo o takovim obredima i oblicima, koji doista u konkretnim prilikama mogu posve izgubiti svoje prijašnje pogansko značenje. A to se n. pr. ne obistinjava kod »ribe kao žrtve poganske«, koja bi ujedno primila kršćansko značenje i tako *istodobno* služila kršćanima kao svetli simbol, gdje su ipak svijesni poganskom značenju oni, koji bi prvi uzajamili taj kršćanski obred od poganstva. Drugo je n. pr. ako se poganski hram pretvori u kršćansku crkvu, izgubivši posve svoje prijašnje značenje. Ili ako se na nekim slikama katakomba Isus prikazuje kao novo-zavjetni i nebeski Orfej, koji posve zasjenjuje Orfeja bajoslovnog.

⁴⁾ De utilitate credendi, 16. v. Martindale na spomenutom mjestu 531.

Katoličke smjernice načela i rada.

Hrvatska katol. omladina o sv. pričesti, psovki i plću. Ova je omladina 18. kolovoza t. g. na svom kongresu u Zagrebu odlučila: 1. svi će barem jednom u mjesecu primiti sv. pričest, a tako i 2. siječnja (da zadovolje za psovke hrv. naroda) i na svetk. sv. Ivana Krst. (da zadovolje za grijehe ožanstva).

Papa o katoličkoj akciji. Pijo XI. je imenovao vrhovnim predsjednikom katoličke akcije komendatora Vjekoslava Colombo. U pismu 5. kolovoza veli mu: »Nadamo se, da će Božjom pomoću brigama i radu pročelnika (ove akcije) odgovoriti i članovi sve jačom suradnjom i disciplinom.«

Naukovni kongres u Rima o pravu roditelja. Središnji je odbor katoličke akcije (Giunta centrale dell'Azione cattolica italiana) sazvao u Rim kongres 16. i 17. VII. Taj je kongres izjavio: »Ponovno ističemo načelo, da je poduka naravno pravo otaca obitelji, pak je stoga ideal škole uistinu roditeljska škola.«